

УДК 331.101.38:331.2

Г. І. Тибінка,
к. е. н., доцент кафедри менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6730-1877>
О. Б. Кузик,
асистент кафедри менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1213-7090>
Т. О. Губиш,
аспірант кафедри менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0001-5081-3312>

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.24.119

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ МОДЕЛЕЙ КОРПОРАТИВНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Н. Tybinka,
PhD in Economics, Associate Professor of Management, Ivan Franko National University of Lviv
O. Kuzyk,
Assistant of Management, Ivan Franko National University of Lviv
T. Gubysh,
Graduate Student of Management, Ivan Franko National University of Lviv

COMPARATIVE ANALYSIS OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY MODELS

В нашому дослідженні вивчено теоретичні та практичні основи моделей корпоративної соціальної відповідальності. Актуальність нашої статті полягає в тому, що власне моделі корпоративної соціальної відповідальності сьогодні на практиці реалізовані в багатьох країнах, проте, ми вважаємо, що українська модель корпоративної соціальної відповідальності перебуває лише на стадії свого становлення. Тому, метою написання статті є вивчення основних теоретичних принципів, переваг та недоліків існуючих моделей корпоративної соціальної відповідальності та можливостей їх використання при формуванні ефективної української моделі корпоративної соціальної відповідальності в майбутньому.

Під час написання статті нами опрацьовано велика кількість зарубіжних джерел, інтернет ресурсів, прикладів з практичної діяльності, включаючи роботи теоретиків і практиків, які досліджували питання власне самого формування моделей корпоративної соціальної відповідальності, а також законодавчі акти у сфері корпоративної соціальної відповідальності.

In our study, we studied the theoretical and practical foundations of models of corporate social responsibility. The relevance of our article lies in the fact that the actual models of corporate social responsibility are implemented in practice in many countries today, however, we believe that the Ukrainian model of corporate social responsibility is only at the stage of its formation. Therefore, the purpose of writing the article is to study the main theoretical principles, advantages and disadvantages of existing models of corporate social responsibility and the possibilities of their use in the formation of an effective Ukrainian model of corporate social responsibility in the future.

During the writing of the article, we studied a large number of foreign sources, Internet resources, examples of practical activities, including the works of theorists and practitioners who researched the issue of the actual formation of models of corporate social responsibility, as well as legislative acts in the field of corporate social responsibility.

The development of scientific management today is observed in all branches of the economy in general and in the direction of corporate social responsibility, in particular. In our research, we carry out a comparative and evaluative analysis of the most common models of corporate social responsibility, which, in our opinion, are an example for the formation of an effective Ukrainian model of corporate social responsibility, which today is at the initial stage of its own formation.

In our opinion, a comprehensive study of the negative and positive aspects of existing models of corporate social responsibility is an extremely relevant issue today.

A large number of researchers of corporate social responsibility today study models of corporate social responsibility, among which we highlight: Bozhuk S. [1], Bukovynska M. [2], as well as Okhrimenko O. [3] and others. However, we believe that in modern market conditions there are quite complex processes that create the need to improve theoretical and practical knowledge regarding the study of advantages and disadvantages of existing models of corporate social responsibility.

Summarizing the above, it is worth emphasizing that the main goal of our research is a comparative analysis of the models of corporate social responsibility that exist today and the identification of the main advantages and disadvantages of the latter in order to take them into account during the formation of an effective Ukrainian model of the development of corporate social responsibility in the future.

Ключові слова: корпоративна соціальна відповідальність, модель корпоративної соціальної відповідальності, елемент моделі корпоративної соціальної відповідальності, американська модель корпоративної соціальної відповідальності, європейська модель корпоративної соціальної відповідальності.

Key words: corporate social responsibility, model of corporate social responsibility, element of the model of corporate social responsibility, American model of corporate social responsibility, European model of corporate social responsibility.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розвиток наукового менеджменту сьогодні спостерігається у всіх галузях економіки загалом та в напрямі корпоративної соціальної відповідальності, зокрема. В нашому дослідженні ми здійснюємо порівняльно-оціночний аналіз найпоширеніших моделей корпоративної соціальної відповідальності, які, на нашу думку, є прикладом для формування ефективної української моделі корпоративної соціальної відповідальності, яка сьогодні перебуває на початковому етапі власного формування.

На наше переконання, сьогодні надзвичайно актуальним питанням є комплексне дослідження негативних та позитивних сторін існуючих моделей корпоративної соціальної відповідальності.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Велика кількість дослідників корпоративної соціальної відповідальності сьогодні досліджують моделі корпоративної соціальної відповідальності, серед яких виділяємо: Божук С. [1], Буковинська М. [2], а також Охріменко О. [3] та інші. Однак, ми вважаємо, в сучасних ринкових умовах відбуваються досить складні проце-

си, які створюють необхідність вдосконалення теоретико-практичних знань щодо вивчення переваг та недоліків існуючих моделей корпоративної соціальної відповідальності.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Підсумовуючи вищесказане, варто підкреслити, що основною метою нашого дослідження є порівняльний аналіз моделей корпоративної соціальної відповідальності, які сьогодні існують та виявлення основних переваг та недоліків останніх із метою їх врахування під час формування ефективної української моделі розвитку корпоративної соціальної відповідальності в майбутньому.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Теоретико-методичну основу написання даної статті становлять спеціальні і загальні наукові методи, а саме: комплексний підхід, системний підхід вивчення суспільних явищ, а також процесів. Під час написання даної статті нами використано загальноекономічні методи, специфічні методи загалом, та аналіз, синтез, соціологічні методи, статистичне дослідження, абстрактно-логічний та інші наукові методи зокрема.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Під корпоративною соціальною відповідальністю (КСВ) сьогодні розуміють відкрити прозору ділову практику, яка ґрунтується на етичних цінностях, повазі до акціонерів, працівників, користувачів, а також оцінці навколишнього природного середовища. Модель КСВ налічує наступні елементи: відповідальність перед суспільством, відповідальність перед державою, відповідальність перед довкіллям, відповідальність перед міжнародною спільнотою, відповідальність перед споживачами, відповідальність перед конкурентами, відповідальність перед партнерами, відповідальність перед співробітниками. Сьогодні науковці виділяють наступні моделі соціально відповідального бізнесу:

- американська модель, яка заохочується суспільством та державою; характеризується фінансуванням різноманітних проектів та програм, добровільними ініціативами, спонсорською підтримкою, благодійністю, меценатством;

- європейська модель, яка відрізняється від американської державним регулюванням соціальної активності бізнесу, як наслідок, її називають прихованою формою КСВ;

- британська модель, яку розглядають як поєднання європейської і моделей: притаманна вагома активність компаній у здійсненні власних соціальних програм та активна підтримка бізнесу з боку держави;

- японська модель, яка орієнтована більш на внутрішнє середовище підприємства, ґрунтується на системі "довічного найму працівників" і умовах управління персоналом відповідних;

- українська модель сьогодні міститься на стадії свого становлення;

- азійська модель, яка посідає проміжне місце та налічує відмінні та спільні риси із іншими вказаними моделями.

Проаналізуємо найбільш поширені види КСВ. Американська модель КСВ. Тривалий період в науковій літературі існувала думка, що КСВ — це чисто американське явище. Насправді, ми вважаємо, що традиції добровільної допомоги власне бізнесу іншим верствам суспільства та філантропії широко простежувалися ще в XIX столітті в США.

Відповідно до природи американського підприємництва, яке ґрунтується на максимальній свободі суб'єктів, чимало галузей суспільства сьогодні залишаються саморегульованими. Як приклад, трудові відносини "роботодавець-працівник" — це предмет двостороннього договору останніх. Право американців на власне охорону здоров'я в основному є власне правом вибору громадянина користуватися чи ні медичними установами.

Державне регулювання в вказаних напрямках стосується тільки основних невід'ємних прав членів американського суспільства. Отже, на наше переконання, усі ініціативи в напрямі КСВ для корпорацій сьогодні є добровільними за своєю суттю, що свідчить про абсолютну відкритість американської моделі КСВ.

США сформували численні механізми безпосередньої участі бізнесу у власне соціальній підтримці суспільства, а саме: багато корпоративних фондів, які на-

правлені на вирішення різних соціальних проблем власне за рахунок бізнесу. Варто підкреслити, що американська професійна освіта сьогодні фінансується приватним сектором, чого в жодній країні світу немає. Таке явище пояснюють тим, що власне бізнес має зацікавленість у добровільних внесках в освіту, страхові і пенсійні фонди для власного персоналу та інші соціальні програми. США характеризуються мінімальним втручанням держави у власне приватний сектор. Водночас, США мають традиції систематичної участі власне бізнесу та/або представників останнього у фінансуванні різних некомерційних проектів.

Підсумовуючи вищесказане, на наше переконання, можна визначити наступні основні напрями соціальної відповідальності американського бізнесу: захист довкілля (відновлювані джерела енергії, "зелений рух", використання екологічно чистих продуктів при виробництві товарів компанії), відповідальність за продукти компанії (глобальне ліцензування продуктів, їх безпеку, відповідність стандартам), захист співробітників (виплати бонусів, програми навчання). Заходи з КСВ відповідно реалізуються американськими корпораціями власне через численні благодійні та корпоративні фонди.

Отже, ми вважаємо, варто виділити наступні переваги американської моделі КСВ:

- раціональність, спричинена мінімізацією витрат управління КСВ;

- проста реалізація на практиці, використовуючи професійне розпорядження коштами, які надані корпораціями у власне соціальні фонди, які оптимізують використання останніх в основних проектах для конкретних штатів;

- ліберальність, яка ґрунтується на добровільності компаній;

- втручання держави надзвичайно рідко.

На нашу думку, варто виділити наступні недоліки американської моделі КСВ:

- практично абсолютна відсутність контролю та регулювання державою спричиняє серйозні порушення зі сторони корпорацій, а саме: допускаються обман споживачів, інвесторів, значна експлуатація в іноземних країнах та інші негативні тенденції;

- невелике коло стейкхолдерів, із якими взаємодіє безпосередньо бізнес, що робить складнішим збільшення соціального капіталу компаній;

- значна частина американських компаній, акції яких котируються на біржі, характеризуються, по суті, відсутністю реальних господарів — мажоритарних акціонерів (мають солідні чи контрольні пакети акцій), які власне зацікавлені у позитивному іміджі власної фірми. Тимчасові міноритарні акціонери (які мають невелику кількість акцій), які налічують більшість, мають тільки фінансовий інтерес, відповідно не заохочують соціальні інвестиції.

Соціальну відповідальність у Європі сьогодні трактують як один із чинників зростання конкурентоспроможності та ефективний засіб збільшення стандартів життя населення. Європейська модель КСВ сьогодні більшою мірою спрямована на три напрями прояву соціальних ініціатив: зайнятість, економіку, охорону навколишнього природного середовища.

Порівняно із американською моделлю КСВ, на наше переконання, американська модель має на меті прибутковість, а європейська модель додає до останньої додаткові питання власне відповідальності перед місцевими співтовариствами та працівниками. Таким чином, КСВ поширюється на заробітну плату, умови праці, надання послуг і випуск якісної продукції, охорону навколишнього природного середовища, реалізацію соціальних ініціатив населення, зайнятість в конкретному регіоні.

Аналізуючи європейську модель КСВ, на нашу думку, варто підкреслити характерну ознаку останньої — вагому роль власне держави. В літературних джерелах зазначено, що європейській моделі КСВ економіки притаманні високі обсяги ВВП, які через державний бюджет перерозподіляється (приблизно 50%), формуванням розвиненої системи власне соціального захисту, яка ґрунтується на залучених коштах підприємців і держави.

Європейська модель КСВ трактує державу як інститут, який реалізує затверджені правила поведінки. Водночас, у США відповідне втручання держави розглядається як порушення свободи своєї діяльності. У Європі КСВ сьогодні — це складова стратегії розвитку власне держави, тому значна кількість країн ЄС станом на сьогодні розробила і далі розробляє власне національні стратегії КСВ. Реалізуючи КСВ, уряди європейських країн, насамперед, прагнуть, щоб установи уряду самі надавали правильний приклад. Відповідно до цього, як приклад, урядові установи Голландії акцентують увагу на умовах, при яких виготовлені товари, які уряди купують, до 2% державних закупівель повинні бути чистими екологічно. Це, ми вважаємо, підвищує мотивацію компаній виготовляти товари і надавати послуги власне екологічно безпечним способом.

Відповідно до європейської моделі КСВ, державі належить роль інституту, який встановлює правила поведінки і контролює їх реалізацію, здійснює економічне обґрунтування власне соціальних заходів та контролює їхню ефективність. Притаманний високий рівень інтеграції власне соціальної діяльності в стратегію розвитку бізнесу загальну, притаманний високий рівень власне уваги зі сторони громадськості. Європейська модель КСВ характеризується практичною відсутністю благодійних заходів, що спричинено відсутністю пільг та інших стимулів, високим рівнем податків.

ВИСНОВКИ

Отже, підсумовуючи проведені вище дослідження, можемо зробити висновок, що під корпоративною соціальною відповідальністю (КСВ) сьогодні розуміють відкриту прозору ділову практику, яка ґрунтується на етичних цінностях, повазі до акціонерів, працівників, користувачів, а також оцінці навколишнього природного середовища. Сьогодні науковці виділяють наступні моделі соціально відповідального бізнесу: американська модель, європейська модель, британська модель, японська модель, українська модель, азійська модель. Найбільш поширеними сьогодні є американська і європейська моделі, кожна з яких характеризується перевагами та недоліками, що, на наше переконання, визна-

чає проблеми, які потрібно вирішити для досягнення успіху останніми, а також необхідність переглянути і вдосконалити існуючі моделі КСВ. Українська модель КСВ сьогодні, на жаль, перебуває лише на стадії свого становлення та потребує детального вивчення усіх переваг та недоліків інших існуючих моделей для їх подальшого використання при формуванні ефективної української моделі КСВ.

Література:

1. Божук С. Г. Корпоративна соціальна відповідальність: підручник для академічного бакалаврату. 2017.
2. Буковинська М. П. Корпоративна соціальна відповідальність бізнесу: монографія. К.: Компрінт, 2015. 296 с.
3. Охріменко О. О. Соціальна відповідальність: навчальний посібник. К.: Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут", 2015. 180 с.

References:

1. Bozhuk, S. (2017), *Korporativna sotsial'na vidpovidal'nist': pidruchnyk dlia akademichnoho bakalavratu* [Corporate social responsibility : a textbook for academic undergraduates], Kyiv, Ukraine.
2. Bukovynska, M. (2015), *Korporativna sotsial'na vidpovidal'nist' biznesu: monohrafiia* [Corporate social responsibility of business: monograph], Comprint, Kyiv, Ukraine.
3. Okhrimenko, O. (2015), *Sotsial'na vidpovidal'nist': navchal'nyj posibnyk* [Social responsibility : study guide], National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute", Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 08.12.2023 р.

<https://nauka.com.ua>

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

**Журнал включено до переліку наукових фахових видань України з ЕКОНОМІЧНИХ НАУК (Категорія «Б»)
Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292**

e-mail: economy_2008@ukr.net

 viber: +38 050 3820663